

יד
מדרין

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
פינחס
תמוז ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בירור דין ההשתחויה בכניסה וביציאה מבית הכנסת, מדוע דין זה הובא בשלחן ערוך רק בעקיפין ולא כהלכה נפרדת, מעשה ב'חסיד' שחיפש מקור לחומרא של 'שרויה' בפסח, וכיצד דין בית הכנסת יותר חמור מבית המקדש שבו צריכים להשתחוות רק ביציאה.

דברי מוסר מגאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א בדבר הזלזול בקדושת בית הכנסת.

התייחסות מרן שליט"א לסברת האומר כי אין להשתחוות בכניסה לביהכ"נ ללא תפילין, והתייחסות לשיטה המוטעית הסוברת כי לא מתאים להשתחוות לפני ספר תורה.

בעניין דיבורים בטלים בבית הכנסת, ומעשה בהגר"י צדקה ז"ל בעניין זה.

אין לעסוק בתורה בבית הכנסת אפי' בזמן שהציבור אומרים תחינות ובקשות.

המשך ביאור תקנות אז נדברו יראי י"י וגו' – עשרת הדברים לחיזוק קדושת בית הכנסת, צורת התפילה, סגולה בעת אמירת עלינו לשבח, וישועת ה' כהרף עין.

מחלוקת לגבי זמן אמירת הפסוק בבית אלדיים נהלך ברגש, הערה על מ"ש בפסקי תשובות, וכיצד ההנהגה הראויה למעשה.

הערות על המעשה המובא בחוברת ברוך יאמרו, לגבי הגר"פ מקאריץ ומהר"י סבא.

הוכחות והסבר לכך שגזירות ת"ח ת"ט הגיעו בגלל עון הדיבור בביהכ"נ בעת התפילה, ולא כפי שהביאו בשם ת"ח אחד שהגזירות באו בגלל עוונות חמורות אחרות אלא שהתפילות לא הגיעו כיון שדיברו בזמן התפילה.

הערות הרה"ג איתמר חיים הכהן שליט"א על השיעורים הקודמים.

המשך ביאור המעשה שהובא בשיעור הקודם על פגישת הנודע ביהודה והבעל שם טוב, שכחת התורה או ידיעת שורש התורה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 551

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

נגדו. לכן צריכים לעשות את הפתח, שיהיה מקביל להיכל, בכדי שמיד בכניסה הוא ישתחוה.

שאלו את הרה"ג שריה דבליצקי זצ"ל, הובא במאמר שנדפס בחוברת בית הלל [גליון נ"ב (ד)], שבט התשע"ט, דף ק"ו, מה החיוב ומה המקור להשתחוות כשנכנסים לבית הכנסת וכן כשיוצאים. ואיך צריך בדיוק לנהוג בפרט ביציאה מביהכנ"ס, האם חוץ מההשתחוואה צריכים גם ללכת אחורנית או לא.

על כך הוא דן אחר כך, כי היה צד שהאדם לא ילך אחורה כלפי ההיכל, רק ביציאה, אבל המסקנא שלו שלא צריך לעשות זאת. לא ניכנס לפרט הזה, אבל למעשה הוא כפי שבדרך כלל נוהגים, שביציאה, האדם הולך רגיל, למרות שהוא מפנה את הגב כלפי ההיכל. אבל אח"כ, לפני שהוא יוצא, הוא מפנה את הפנים ואז משתחוה, ואומר את הפסוק י"י נְחַנֵּי בְצַדִּיקְתָּ לְמַעַן שׁוֹרְדֵי הַיָּשָׁר לְפָנֵי דְרָבְךָ וְתִהְיֶה ה', ט"ז, ורצוי אם הוא יכול להוסיף עוד פסוקים, כפי מיטב ידיעתו.

אבל בעת אנחנו מדברים על הכניסה, והרב דבליצקי מעורר דבר מעניין. מדוע השלחן ערוך הביא זאת 'בדרך אגב', מדוע זה לא מובא במקום, בהלכות תפילה. כאן כתוב, לעשות את הפתח בכיוון, בכדי שכאשר תיכנס תשתחוה כנגד זה.

וזה לשונו שם, בשו"ע מובא דין זה רק בדרך אגב בסי' ק"נ סעי' ה' וז"ל, אין פותחין פתח ביהכנ"ס אלא כנגד הצד שמתפללין בו באותה העיר, שאם מתפללין במערב יפתחוהו למזרח כדי שישתחוו מן הפתח נגד הארון שהוא ברוח שמתפללין נגדו ע"כ. הנה מכאן מבואר שכשנכנסים לבית הכנסת, צריכים להשתחוות.

אבל מעט פלא שלא בא דין זה מפורש, ורק בא בדרך אגב במקום שמדבר אודות בניית הפתח. דהיינו, ברור שהדבר כתוב כאן, אבל

השיעור מוקדש להצלחת ר' צופי בן צבי שיחי, ומרת הודיה בת רוני שתחי, בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ. המקום ברוך הוא יברך אותם שיזכו לשלום בית בריאות ופרנסה טובה, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה, אכ"ר.

בירור דין ההשתחויה בכניסה וביציאה מבית הכנסת, מדוע דין זה הובא בשלחן ערוך רק בעקיפין ולא כהלכה נפרדת, מעשה ב'חסיד' שחיפש מקור לחומרא של 'שרויה' בפסח, וכיצד דין בית הכנסת יותר חמור מבית המקדש שבו צריכים להשתחוות רק ביציאה.

אין פותחין פתח בית הכנסת, אלא כנגד הצד שמתפללין בו באותה העיר. שאם מתפללין למערב, יפתחוהו למזרח. כדי שישתחוו מן הפתח, נגד הארון, שהוא ברוח שמתפללין נגדו.

הבאנו כבר את ההלכה הזאת ובשיעור מוצש"ק קרח אשר כתובה בשלחן ערוך ואו"ח סימן ק"ג סעיף ה"ז, לגבי עניין ההשתחויה בכניסה לבית הכנסת, כשנכנסים בפעם הראשונה לביהכ"נ. אין המדובר כאשר כל פעם האדם נכנס ויוצא וחוזר, אלא כשהוא נכנס בפעם הראשונה ע"מ לשהות, עד שהוא יוצא יציאה גמורה. כמו לגבי ברכת הסוכה. כאשר הוא חוזר, אז שוב הפעם ישתחוה. כמו בפעם הראשונה שהוא נכנס. כמר כן גם אם הוא נכנס לבית המדרש, בכדי ללמוד. זה לא משנה.

בש"ע המדובר לגבי תפילה, אבל גם אם האדם בא ללמוד, נכנס ל'כולל' בשעה 9:00, או 'סדר שני' או 'סדר שלישי', לא משנה, בכל פעם שהוא נכנס לבית הכנסת עליו להשתחוות.

כפי שאמרנו אז, זאת היא הלכה מפורשת בשלחן ערוך. זו לא רק 'מדת חסידות'. המקור לכך הוא בהגהות מיימוניות בשם התוס', ומרן מעתיק זאת להלכה ולמעשה. 'כדי שישתחוו מן הפתח נגד הארון שהוא ברוח שמתפללין

שערי יצחק – השיעור השבועי

הספר הגדול בית יוסף צריך להיות לימוד ההלכה, עם כל המקורות. ורק אחר כך בתורת חזרה, מי שלמד את הספר הגדול בית יוסף, אז הוא יחזור את התמצית בשלחן ערוך. לכן, לפעמים ישנן סתירות בשלחן ערוך, פעם פסק כמד"א זה ופעם כמד"א אחר, גם בלשונות של הש"ע, לפעמים הוא כותב מלים בארמית, לפי המקור שהוא העתיק ממנו. העתיק פעם את הראשון הזה, ופעם את הראשון הזה.

זה לא כמו הרמב"ם. משנה תורה, זהו ספר שהרמב"ם עיבד אותו בעצמו מן ההתחלה ועד הסוף, הוא לא מעתיק ממישהו מסויים את ההלכה הזאת, ואת ההלכה השנייה הוא מביא כלשונה מן הגמרא, והלכה אחרת מתוך מפרש אחר או פוסק אחר וכו'. הכל מקשה אחת.

לכן, ישנם קצת קושיות כאלה, ובפרט שכבר מרן אז היה זקן, וכבר מעירים על כך, ישנם כאלה אשר טענו שהתלמידים שלו כתבו זאת, ולכן ישנם שאמרו כי אין לבנות הלכות עפ"י הש"ע, אלא העיקר צריך להיות הבית יוסף, כי את הש"ע עשו וסידרו רק תלמידיו. אבל דבר זה הוא מופרך, כיון שמרן בעצמו כתב הקדמה לספר שלחן ערוך, וממנה מובן שהוא טיפל בזה בעצמו. א"כ אי אפשר לומר שהוא מסר את המלאכה לתלמידים, והוא לא היה אחראי. גם אם תלמידיו עזרו לו בסידור ההלכות, אבל זה היה בפיקוח שלו. אולם מצד שני, הוא לא נתן לספר הזה כ"כ תוקף ומעמד, לא השקיע בזה, עד כדי שנדייק דברים הקשורים לעריכה. העיקר שההלכה היא פחות או יותר מובנת.

אמנם אין זה פשוט, ויש לדון בכך. אבל יש עכ"פ דעות כאלה, ובל"נ עוד נרחיב בשיעור נוסף מקורות העניין. [עיין שיעור הבא מוצש"ק מטות].

ממילא, גם לגבי השאלה דלעיל, מדוע זה בא כביכול רק בדרך אגב, שלכאורה היה צריך לכתוב זאת במקום העיקרי, ושם רק לחזור על זה, זאת לא כ"כ שאלה.

הש"ע היה צריך לכתוב זאת גם כהלכה נפרדת, ולפני ענייני התפילה, שכאשר נכנסים צריכים להשתחוות.

והנה בבית המקדש לא מצינו במפורש בשום מקום שיהיה חיוב להשתחוות בכניסה, ואדרבה בסמ"ג ל"ת ש"ג [בנדמ"ח מהדו' תשמ"ט עמ' תנ"ז] משמע דהשתחוויה רק בגמר עבודה ע"ש.

הוא מעורר שאלה, וכי בית הכנסת יהיה יותר מבית המקדש? לגבי בית המקדש, לא מצאנו שכאשר נכנסים לביהמ"ק צריכים להשתחוות.

וכן הגר"א באדרת אליהו [פ' כי תבא פס' י'] במצות ביכורים עה"פ והשתחווית כתב וז"ל, זה כלל, כל היוצא מבהמ"ק צריך השתחואה ע"כ. משמע דרק ביציאה החיוב להשתחות ולא בכניסה. וכן בבהגר"א על השו"ע [שם ד"ה נגד הארון] משמע דעיקרו קאי על השתחוויה דתפלה כדי שישתחוו מן הפתח כנגד הארון ע"ש.

מכל מקום פשוט לשון השו"ע כדי שישתחוו מן הפתח, ר"ל בכניסתם לביהכ"נ. טוב, זאת שאלה, אבל זה לא משנה, בש"ע ברור – בפשטות בכל אופן, שזה גם בכניסה. וכן ביארתי בספרי זה השלחן ח"ב סי' ק"נ ס"ה [ד"ה ולמדנו] ע"ש. וכ"ה להדיא בהקדמת הזוה"ק דף י"א ע"א "ולמיסגד קמי היכליה בדחילו סגיא". וכ"ה בשער הכוונות להאריז"ל בדף ג' ע"ד [ד"ה ואחר] ע"ש וכו'.

האמת היא, שבשלחן ערוך בהרבה מקומות ישנם קצת קשיים מהסוג הזה, כגון שלפעמים ישנם דברים שמרן כותב אותם פעמיים, אפי' לפעמים באותו הסימן, כגון בהלכות הדס [סי' תרמ"ז סעיף ח' וס"ז]. צריכים לדעת, החיבור של השלחן ערוך, זה לא כמו הרמב"ם. הספר שלחן ערוך, הרי מלוקט מהרבה ספרים, הוא בנה אותו בסגנון זה. מרן לא התכוין שהספר שלחן ערוך, יהיה ספר היסוד של לימוד ההלכה, אלא

ואם היינו רוצים לומר תירוץ, בדרך מליצה אולי הייתי אומר, שזה כ"כ פשוט שצריכים להשתחוות, לכן הוא לא כתב זאת במקום. זה פשיטא.

אבל אני אומר זאת כחצי מליצה, כיון שהחסידים אומרים כך לגבי מצה שרויה. מספרים שאחד האדמו"רים רצה לדעת מה מקור האיסור להשרות מצה בפסח? הרי המצה כבר אפויה בחום גדול בתנור, מה שייך עכשיו שזה יחמיץ אחרי שזה אפוי? אבל לחסידים יש מנהג 'שרויה', אסור לאכול בפסח שרויה, אסור להרטיב את המצה, אסור לתת לזה שיעור חימוץ, מה שיותר מהר לבלוע את זה. טוב, כנראה שהדבר נדון, וידעו שהליטאים לא היו מחמירים בזה, ובשם הגר"א אומרים שהוא אכל קנידלך בפסח, הם לא חששו לזה.

אותו אדמו"ר ביקש מאחד הת"ח בקהילתו, מהלמדנים שהיה להם יד ורגל בהלכה, לחפש ולמצוא לזה מקור. תלמד את כל הסוגיות, ואת כל הראשונים והאחרונים, ותמצא איזה בסיס לחומרא הזאת.

ההוא התחיל ללמוד ולברר ולחפש, הפך והפך ולא מצא. אמר, כבוד הרב, לא מצאתי. אין לכך מקור הלכתי. אמר לו אותו אדמו"ר, אה, אתה יודע למה? הדבר כל כך פשוט, שלא היה צריך לכתוב אותו... זה פשיטא.

דבר זה, הוא בודאי רק מליצה בעלמא. התחכמות, או התחמקות. אבל בעניינינו, הדבר יתכן. בכל אופן, גם אם זה כתוב בדרך אגב, כבר הסברנו שהדבר אינו ממעט ח"ו בערך העניין. הכי הרבה, צריך לתרץ קושיא זאת.

ולענ"ד לא קשיא מידי, כי הטור כתב דין זה שם בלי הטעם הזה, באופן שמתאים רק להלכות בית הכנסת. ולפרש דברי הטור כדרכו, הביא מרן בבית יוסף שם דברי הגהות מיימוני שהוא

מטעם זה. ודרכו של מרן בשלחן ערוך להימשך אחרי סדר הטור, וגם אין דרכו להביא בשלחן ערוך דברים שכתב בבית יוסף במקומות אחרים. ואולי כל זה בכלל דברי מעכ"ת. איתמר. ולענ"ד אעפ"כ בעת כתיבת השלחן ערוך, הי"ל למרן לסדר העניין גם במקומו הראוי. יב"ן.

אבל נראה שצריך יותר לתרץ קושיא אחרת, למה חמור בית הכנסת יותר מבית המקדש? הרי בבית המקדש משתחוים רק ביציאה, ולגבי בית כנסת גם בכניסה.

חושבני כי התירוץ יובן עפ"י דברי הרמב"ם ובספר המורה חלק ג' פרק מ"ז, הכותב כי העניין של 'מורא מקדש' מחייב שלא ייכנסו לשם טמאים. והסיבה היא, כי אם בכל פעם היה אפשר להיכנס, ללא שום הגבלה, כאשר עושים זאת הרבה פעמים, אזי בנפש זה מוריד את היראה.

זהו כפי מה שדיברנו ובשיעור מוצש"ק קרח, לגבי אברכי הכוללים ות"ח היושבים בבית המדרש, עניין מורא מקדש קצת נחלש אצלם, ולכן הדבר צריך חיזוק. כפי שאמרנו, את י"י אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים, שגם הם צריכים לירוא את ה'. עליהם לעשות סימן, או היכן שישנה ביצה של בת יענה, כמו כאן בבית מדרשנו, או איזה שלט, משהו שיעורר אותם, כי הם עלולים לשכוח, כיון שהם נמצאים שם כל הזמן. אותו הדבר, לגבי אנשים רגילים. אדם הולך להתפלל בביהכ"נ בשחרית, ומנחה וערבית, נכנסים כל פעם.

הרמב"ם אומר, כי לגבי בית המקדש, אנשים טמאים אינם נכנסים. כגון, אם האדם נגד בטומאת נבלה, או בטומאת שרץ, או טומאת מת. כמעט אין מצב שהאדם בטהרה, שהוא יוכל להיכנס לבית המקדש. הגבלת הכניסה, עושה את המורא. כל עניין הבניין של בית המקדש, שהוא צריך להיות בניין מפואר ומכובד, זאת בכדי שתהיה הרגשה של פחד.

ימים. והזיבות והנידות יותר ממגע טמא, מפני זה צריכים שבעת ימים, ואשר יגע בהם – יום אחד. ולא תשלם טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן, מפני שהוא מעט מציאות מן הנדוּת. ואלו כולם גם כן דברים מכווערים נמאסים, רצוני לומר נדה וזב וזבה ומצורע ומת ונבלה ושרץ ושכבת זרע. ועלו בידנו מאלה המשפטים תועלות גדולות ורבות, אחת מהם להתרחק מן הכיעור והמאוס, והשניה שמירת המקדש וכו' עכ"ל.

שאלה מהקהל: מדוע בביהמ"ק החמירו להשתחוות רק ביציאה ולא בכניסה?

תשובת מרן שליט"א: אתה שואל שאלה אחרת. גם יש לשאול למה כתוב שם, לגבי בְּכֹרִים, וְהִנְחָתוֹ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ, וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ [דברים כ"ו, י"ג]. גם בסיום פיטום הקטרת אנו אומ' ומקורו בגמ' הוריות, והקטיר והשתחוה ויצא.

אבל שם, כאשר האדם לבית המקדש, בודאי שיש לו פחד, כיון שזהו מקום שאינו רגיל להיכנס אליו, לכן הכניסה גם בלי השתחווייה, הוא לא חייב להשתחוות. עצם זה שהוא נכנס למקום הזה, יש לו כבר את היראה מלפני כן. והשתחווייה ביציאה, כנראה זה בתורת הודיה. אולי ההשתחווייה ביציאה זה לא בתורת הכנעה.

במסכת תמיד פרק ו' משנה א' מפרש הרא"ש, כי השתחויתו של מְדַשֵּׁן המזבח, היא כעבד המשמש את רבו וגמר עבודתו, שנוטל רשות ויוצא. וע"ע רמב"ם פ"ג מתמידין ומוספין הל"ז, ובשאר מקומות.

דברי מוסר מגאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א בדבר הזלזול בקדושת בית הכנסת.

באיגרת מוסר למהרי"ץ זיע"א, בעיקבות הצרות שהיו בזמנם, הוא מעורר על כך בזה"ל, ובהפְּנִסְנוּ לְמִקְדָּשׁ מְעַט – בְּתֵי פְּנִסִּיּוֹת – בַּחֹל, לֹא יִפְנְסוּ פִּי אִם מְתֵי מְעַט. וּבְשִׁבְתָּ אָנוּ נְאֻסָּפִים

מובן אם כן, כי כיון שלבית הכנסת נכנסים גם האנשים הטמאים, תמיד וללא כל הגבלה, לכן צריך לחזק זאת, על ידי שמשתחוויים בכניסה, להרגיש את קדושת המקום, להיכנס בכניעה ובהשתחווייה, כולי האי ואולי.

קיימא לן אותיות מחכימות. ולכן כדאי להביא את לשון הרמב"ם עצמו, וזהו.

כבר בארנו, שהכונה כולה היתה במקדש, להתחדש בו התפעלות לבא אליו, ושיירא ויפחד, כאמרו [ויקרא כ"ו, ב'] "וּמִקְדָּשֵׁי תִיָּאוּ". וכל דבר נכבד, כשיתמיד האדם לראותו, יחסר מה בנפש ממנו, וימעט מה שהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות. כבר העירו החכמים ז"ל על זה הענין ואמרו, שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה, וסמכו זה לאמרו [משלי כ"ה, י"ז] "הוֹקֵר רִגְלִיךָ מִבֵּית רַעַךְ". ומפני שהיתה זאת הכוונה, הזהיר האלוה יתברך הטמאים מהכנס למקדש עם רוב מיני הטומאות, עד שכמעט לא תמצא אדם טהור רק מעטים, כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחד משמונה שרצים הנופלים תמיד בבתים ובמאכלים ובמשקים, והרבה פעמים ירמסם האדם דרך הליכתו. ואם ינצל מזה לא ינצל ממגע נדה או זב או מצורע או משכבן, ואם ינצל מאלו לא ינצל משכיבת אשתו או מקרי. ואפילו היטהר מאלו הטומאות לא הותר לו להכנס למקדש עד שיעריב שמשו, ולא הותר לו להכנס בלילה למקדש – כמו שהתבאר ב"מדות" וב"תמיד", ובלילה ההוא ישכב עם אשתו על הרוב או תתחדש לו סיבה מסיבות הטומאה וישכים ביומו כאתמולו. ויהיה זה כולו סיבה להתרחק מן המקדש ושלא ידרכו בו בכל עת. וכבר ידעת אמרם "אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שהוא טובל". ובאלו הפעולות תתמיד היראה ויגיע ההפעלות המביא לכניעה המכוונת. וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת, תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה, וזמנה יותר ארוך. ההתאהל עם המתים וכל שכך הקרובים והשכנים היא יותר נמצאת מכל טומאה, ואין לה טהרה אלא עם אפר פרה עם רוחק מציאותה ואחר שבעת

לרבו בתפילתו. אבל אם הוא 'ביראתך', היינו התפילין שבראשו שהם עדות לישראל שמשתחוים רק להש"י, רשאי.

הוא מאריך על כך, ובסוף הוא כותב, לפי מה שכתבתי, יש לומר משום דהאר"י לשיטתו שצריך לומר קודם כניסתו לביהכ"נ – היינו בבואו להיכל ה' – ואני וגו' אשתחוה, ולא רצה להשתחוות בלא תפילין כדי לקיים 'ביראתך', בתפילין שבראשו.

לפי דבריו יוצא, כי בשבת שאין לנו תפילין, או בתפילה מנחה, וכדומה, אין להשתחוות.

וכבר העיר עליו בספר לקט הקמח [סימן מ"ו ס"ק כ"ט], כשבא בביהכ"נ, כתבנו מיעב"ץ שישתחוה. הספר אורח נאמן מביא שאין להשתחוות מול ארון הקדש, או מול ס"ת בלי תפילין, ולכן בא האר"י הקדוש בתפילין בביהכ"נ ואמר הפסוק ואני ברוב חסדך אשתחוה וכו' וגם השתחוה מול ארון הקודש ע"ש. אבל הוא אומר על כך, ולא משמע בן מיעב"ץ, וכן נתפשט המנהג כשהולכין מביהכ"נ משתחוים מול ארון הקודש אע"ג שאין תפילין עליו, ואין אחר המנהג כלום.

מהרי"ץ כותב [עץ חיים ח"א דף ס"ג], כי אם ישנם אנשים החושבים שאסור להשתחוות לספר תורה, זאת סבלות. הרי בהוצאת ספר תורה, אנחנו אומרים את הפסוק, 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני י"י עושנו, ומשתחוים לספר תורה.

וז"ל מהרי"ץ זיע"א, כורעים למול הספר תורה. ואותם האוסרים לכרוע למול הספר תורה מכח ההיא דש"צ במסכת קידושין, הדפיסו כאן בשגגה 'דש"צ', אבל צ"ל 'דש"ג' – דשלטי גיבורים, טעות הוא. דאין זו התשחווה, אלא כריעה לבד ככורע במודים. וכל מי שאינו כורע, בחשבו שאסור לעשות כבוד זה לס"ת, מנדין אותו ומפרסמים סבלותו לרבים. אדם זה חייב נידוי, וצריך לפרסם שזאת סבלות.

מפני אסור מלאכה, כאלו נכספים לעבוד את ה'. ובחול דוחים נפש מפני נפש, ועושים עצמנו כמזיד וברצון שְׁכַנְּנִים רָעִים. וכשנכנס המעט מזער [הע' בקמץ, כבלישנא דקראי בכמה מקומות, כגון בישעיה י', כה. יב"ן] לבית הפְּנִיסָה, אָנוּ נִכְנְסִים בְּלִי מוֹרָא פְּנִינְסִים לְהַטְיִיל, כְּאֵלּוּ כּוֹפְרִים שְׁחָס וְשָׁלוֹם לֹא נִמְצָא שָׁם אֲדוֹן לָנוּ, וּכְאֵלּוּ אֵין עֵין רוּאָה אוֹתָנוּ. אוי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ.

כביכול לא מרגישים שבמקום הזה שורה השכינה.

ובהמשך הוא כותב, וְשָׁכַחְנוּ מֵאֲמַר הַחֲכָמִים, שְׁנֹזְפִיר קוֹדֵם הַתְּפִילָה זְכוּת הָאָבוֹת, לְהִגִּין עֲלֵינוּ מִכָּל הָעוֹנוֹת וְהַחֻבוֹת. בְּתַחֲלָה בְּפִסּוּק וְאֲנִי בְּרוּב חֲסִדְךָ אָבוֹא בִּיתְךָ וְגו', וּבִיְצִיאָהּ יְיָ נִחְנִי בְּצַדִּיקְתְּךָ. מוזכרים את זכות האבות, בפסוק 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך'.

הרי אנחנו אומרים את הפסוק הזה גם ביום הכיפורים, בהתחלת הסליחות, ומהרי"ץ כותב שם [עץ חיים ח"ג דף קכ"ד ע"א], התחיל בפסוק זה, לפי שבו רמוזים שלשה אבות. ואני ברוב חסדך, זה אברהם. אשתחוה אל היכל קדשך, זה יצחק. ביראתך, זה יעקב. בהמשך יוסבר העניין יותר.

התייחסות מרן שליט"א לסברת האומר כי אין להשתחוות בכניסה לביהכ"נ ללא תפילין, והתייחסות לשיטה המוטעית הסוברת כי לא מתאים להשתחוות לפני ספר תורה.

בספר אורח נאמן [א-ב או"ח סימן מ"ו] כותב, לפי מה שמצינו כי 'ביראתך' היינו תפילין. אין להיכנס לבית הכנסת בלי תפילין. אדם בלי תפילין, זה בלי מורא. שעל זה נאמר להשתחוות אז.

וזה לשונו שם, יש סוברים דאסור להשתחוות לס"ת או להיכל, שלא יהיה נראה כמשתחוה ח"ו לזולת הש"י. וגם להתפלל אחורי רבו אסור כמבואר בסי' צ' סכ"ד, שנראה כמשתחוה

שערי יצחק – השיעור השבועי

הם התקרבו אל המקום בו היתה תלויה המודעה, וראו שמדובר בנוסח הקבוע הנמצא בכל בתי המדרשות: 'מבקשים שלא לדבר בעת התפילה ובקריאת התורה'. אינני מכיר את הנוסח הזה, מה שידוע לי כי בדר"כ כתוב 'אסור לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה'. ראש הישיבה מחק את המלים 'בעת התפילה ובקריאת התורה'. מה שנשאר הוא, 'מבקשים לא לדבר'.

ניגשו התלמידים אל הגר"י צדקה, והביעו תמיהתם על פשר המחיקה. הסביר להם ראש ישיבת פורת יוסף, ממודעה זו משתמע במפורש, שהאיסור לדבר בבית הכנסת הוא רק בעת התפילה וקריאת התורה. ואני שואל אותם, מי נתן את ההיתר הזה לדבר בדברים בטלים שלא בעת התפילה ושלא בעת קריאת התורה? אם יש צורך לדבר בדברי חולין, יוצאים החוצה ומדברים שם, אבל בבית הכנסת?!

בעבר כבר היה מישהו שהראה לי מודעה כזאת, ואמר לי, הנה כתוב שאסור לדבר רק בשעת התפילה. בעת הבנתי יותר את כוונתו, שישנם אנשים פשוטים ועמ"ארצות העלולים לטעות בזה, לחשוב מכח שלט כזה שרק בשעת התפילה אסור לדבר, אבל לאחר שנגמרה התפילה מותר לדבר.

בכל אופן, מובן שישנו איזה בסיס לטעות של האנשים, העלולים להבין כך. אבל לפענ"ד הנוסח הזה הוא בסדר, אין כאן טעות, כי הכוונה שאסור לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה – אפילו דברי תורה. אין המדובר על דברים בטלים, שאסור בלא"ה לדבר בבית הכנסת. בזמן התפילה, אם האדם יגיד, מה הבעיא, אני מדבר ד"ת. וכן בזמן קריאת ס"ת, שאלתי איזה פשט בפסוק, מה רש"י אומר. או בהפטרה, כי גם בשעת ההפטרה אסור לדבר. בזמנים אלו אסור לדבר כלום, אפילו דברי תורה. אבל לגבי דברים בטלים, זהו עניין נוסף.

גם בנוסח 'ברוך שמיא', אומרים כך, 'דסגידנא קמיה מקמי יקר אוריתיה'.

אחר כך [בדף ס"ו ע"ב] מביא מהרי"ץ, למה כשמחזירים את הס"ת, אומרים את הפסוק [תהלים קמ"ח, י"ג] יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. מה זה קשור לספר תורה? לכאורה אין קשר בין הדברים. פסוק זה מתאים לזמירות, מה זה קשור לכאן? אומר מהרי"ץ [בשם ספר הרוקח סוף סימן שי"ט], שאומרים פסוק זה, לפי שכשמשתחוים אומר ידוממו י"י אלהינו והשתחווי, וגם בברכת התורה משתחוים לכבוד התורה, כשמחזירין אותה אומר 'יהללו' להודיע שלא בשביל אלהות שבתורה הוא משתחוה, אלא להקב"ה הוא משתחוה, ששכינתו שורה עליה. דהיינו, במלים הללו אני בא להגיד, אמנם השתחוותי לס"ת, אבל הספר ח"ו אינו אלוה, אלא אני משתחוה לנותן התורה. ולא בשביל שגם היא אלוה, שהרי נשגב שמו לבדו'.

במלים הללו אנחנו באים להגיד, כדי שח"ו לא תהיה טעות, יהללו את שם י"י, אני מתכוון להקב"ה, אשר נשגב שמו לבדו. לאף אחד אחר איננו משתחוים. ואמר 'הודו על ארץ ושמים', כי אין אנו לבדינו מהללים אותו.

בעניין דיבורים בטלים בבית הכנסת, ומעשה בהגר"י צדקה ז"ל בעניין זה.

ראיתי שהביאו בשם הרב צדקה זצ"ל, שהוא מתנגד למודעות ושלטים שמפרסמים בבתי הכנסת, 'מבקשים שלא לדבר בעת התפילה ובקריאת התורה'.

בחוברת קול ברמה [תמוז התש"פ, עמ' 10] מובא כך, הגר"י זילברשטיין סיפר שראש ישיבת 'פורת יוסף', הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, נכנס פעם לבית מדרש בירושלם להתפלל ערבית, ותלמידיו הבחינו שכאשר הגיע ללוח המודעות הניצב בכניסה, הוציא עט מכיסו, ומחק כמה מלים באחת המודעות.

דבר שני, הכוונה בשלט זה שזה אסור אפילו שלא בביהכ"נ. האיסור לדבר בשעת התפילה וקס"ת, הוא מצד עצמם, לא מצד קדושת המקום.

לכן, אינני חושב כי מוכרח התיקון הזה.

שאלה מהקהל: שמתני לב כי לגבי מה שהרב אמר, על הצרות שהיו בעבר כגון גזירות ת"ח ות"ט וכו', רואים שהמדובר שם על הדיבור בזמן התפילה. רואים שיש יותר הקפדה על זמן התפילה דוקא.

תשובת מרן שליט"א: אין ספק, בודאי שבשעת התפילה זה יותר חמור. אין הכי נמי. אתה אומר תירוץ נוסף, כי בגלל שזה יותר חמור, רצו לתקן לפחות את זה. אבל הטענה של הרב צדקה היא, שתמיד אסור לדבר. תגיד שזה איסור חמור. אם היו כותבים, 'איסור חמור לדבר בשעת התפילה', הייתי מבין שלא בשעת התפילה ישנו איסור, אבל פחות חמור. אולם בלשון דלעיל, האנשים יכולים להבין מזה שד"ת מותר לדבר, והמדובר על דברים בטלים. אי אפשר במודעא אחת, להיכנס לכל פרטי הפרטים, אבל זהו המכוון.

אין לעסוק בתורה בבית הכנסת אפי' בזמן שהציבור אומרים תחינות ובקשות.

צריך להזכיר הלכה נוספת, אשר לצערינו הרבה אינם יודעים, או שוכחים אותה.

כתב מרן בשלחן ערוך [בסימן צ' סעיף י"ח] בזה"ל, בית המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת והוא שיתפלל ב"י. [ובסוף הגהת הרמ"א שם מובא בזה"ל, וכל שכן שלא יעסוק בתורה בבית הכנסת בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחנונות.

לפעמים ישנם אנשים, לצערינו דוקא משכמם ומעלה, אבל הם אומרים לעצמם, אה טוב, עכשיו הקהל אומרים סליחות ותחנונות, או

מזמורי תהלים, אפשר לנו ללמוד כעת. לצערינו, באים ופותחים ספרים, בזמן התפילה, כביכול הדבר מיותר בשבילו ח"ו.

צריכים לדעת, שזה נגד שלחן ערוך מפורש, האומר כי בזמן כזה אין לפרוש מן הציבור. אם אתה רוצה לעסוק אז בתורה, כיון שזה תחינות ובקשות ותהלים, בסדר, אבל לא בציבור, כיון שהאנשים ילמדו ממך ויזלזלו בכך, וגם הם יעסקו בעסקים שלהם. אם אתה נמצא במקום אחר, נחא. אל תבוא לבית הכנסת, או שתבוא אחר כך, או שתצא למקום אחר. אבל בתוך בית הכנסת, גם אם זה דבר שאינו מחובת התפילה, אתה צריך להגיד יחד איתם.

שאלה מהקהל: ואם הציבור אומר משהו שאינו לפי מנהגינו? למשל אם הוא נמצא אצל האשכנזים, האומרים סליחות בה"ב?

תגובת מרן שליט"א: ולמה אתה נמצא שם?

תשובת השואל: נוח לי השעה.

תשובת מרן שליט"א: אשריך וטוב לך. תגיד איתם ביחד. וכי אינך צריך להתפלל? אדרבה, אם היינו יכולים לקבוע תפילות, בפרט כעת לפי חומר המצב, הדבר חשוב מאד. תגיד איתם את הנוסח שלהם. מה זה משנה? זאת תפילה.

המשך השאלה: אבל יש לי עשרים דקות שאני יכול ללמוד בהם?

תשובת מרן שליט"א: לא בפנים. לא בנוכחותם. הכי הרבה אתה יכול להחזיק ספר לימוד קטן, שיחשבו שאתה מתפלל עמהם. רק אם זה לא ניכר. אבל אפשר להגיד איתם, למה לא להתפלל? **ועת צרה היא לייעקב וממנה יישע** [ירמיהו ל', ז]. אדרבה, חשוב מאד כעת להתפלל. אתה יכול גם לומר תפילות שלך מעצמך, אין כאן עניין שאסור לומר את מה שהם אומרים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לגבי תפילת עלינו לשבת, כתוב בספרים דברים גדולים. כבר דיברנו על כך, שהיא פותחת באות עי"ן ונגמרת באות דל"ת, גם 'עלינו' וגם 'על כן', אלו שני עדים על האדם, שהוא מביע את חשיבות התפילה אצלו. הם מעידים עליו, 'על פי שנים עדים יקום דבר'. לא אאריך על כך כעת, כיון שכבר דיברתי על כך בהרחבה לפני כמה שנים, וזה גם כבר מודפס. ובעצם אפשר לראות כבר בעץ חיים למהרי"ץ זיע"א, שגם הוא מאריך על כך, וכן בכף החיים. דיברתי על כך בדיוק בשיעורי מוצש"ק האלה, חוקת ובלק ופינחס של שנת התשע"ו.

אבל נזכיר רק דבר אחד, אשר חושבני שכדאי להיעזר בו, לדעת כמה מפסיד האדם שאינו מעריך את התפילה הזאת, וכמה הוא יכל לקבל. אולי דבר זה יחזק את אמירת עלינו לשבת בכבוד ראש, כי ישנה סגולה חשובה בתפילה הזאת, כדי שתתקבל תפילתו.

הבאנו זאת אז בשיעור מוצש"ק בלק התשע"ו [בדף 11] בזה"ל, צריכים לדעת, כי ישנה סגולה בתפילת עלינו לשבת. אולי גם דבר זה, יחזק את העניין, שהאנשים יאמרו זאת ביתר כוונה. כאשר אומרים את המלים 'אין עוד', זהו זמן של ישועה. דהיינו, אם האדם צריך איזו בקשה, שיכוון על כך באמירת המלים 'אין עוד'. והסיבה לכך היא, כפי מה שהקדמנו מקודם, שכל הקליפות והטומאה מתבטלים, ובכך מורידים אור מקיף לעולם, לכן זהו הזמן ש'השטח נקי', ויש מקום לתפילה לעלות.

לצערינו לא חסר לאדם על מה לבקש, איזה דברים שהוא זקוק להם, והוא רוצה שתפילתו תתקבל, אבל לתפילה ישנם הרבה מפריעים ומקטרגים. כל תפילה, עוצרים אותה בדרך. בודקים אותה וכו'. זה לא פשוט, בכדי שהתפילה תתקבל.

לכן, בסוף פסקת עלינו לשבת, לפני על כן וכו', אם האדם צריך איזו ישועה, שיכוון על כך

המשך השאלה: התכוונתי להגיד שזה לא מנהג.

תשובת מרן שליט"א: נכון שזה לא מנהג שלנו, אבל לא שלא תתפלל? אתה כבר נמצא איתם, אתה יכול להצטרף.

שאלה מהקהל: א"כ בזמן שאומרים תהלים בין מנחה לערבית, אסור ללמוד?

תשובת מרן שליט"א: אם כל הציבור אומר, צריך לומר יחד איתם.

המשך השאלה מהקהל: לא כל הציבור. מנהלי בית הכנסת אומרים.

תשובת מרן שליט"א: גם כן.

המשך ביאור תקנות אז נדברו יראי י"י וגו' – עשרת הדברים לחיזוק קדושת בית הכנסת, צורת התפילה, סגולה בעת אמירת עלינו לשבת, וישועת ה' כהרף עין.

במודעא שפורסמה תחת הכותרת 'אז נדברו יראי י"י', מה שכתבנו בעניין קדושת בית הכנסת, רציתי להוסיף כמה דברים בכדי להסביר.

מה שדיברנו עד עכשיו, נוגע לסעיף הראשון, להיזהר ולהישמר בהם מקלות ראש ושיחה בטלה וכיו"ב כדת וכהלכה, אפילו שלא בעת התפילות וקריאת ס"ת וכו'.

באות ד' כתבנו כך, קודם גמר עלינו לשבת, אין לדבר איש עם רעהו, וכמובן זה גם בימות החול שחרית וערבית, כל שכן בשבת קודש, אפילו לא לומר שבת שלום וכיו"ב, כי עלינו לשבח שבח גדול וכוחו עצום, מה שאין הפה יכול לדבר.

לא לדבר, עד גמר עלינו לשבת. ישנם כאלה לצערינו שבשבילם 'עלינו לשבח' זה כמו תפילת הדרך, אומרים זאת תוך כדי הליכה, או תוך כדי היציאה.

באמירת המלים 'אין עוד'. שלא יאמר את הבקשה בפיו, אלא יכוון על כך במחשבה, ואז בעז"ה התפילה הזאת תתקבל. לא הזמן לדבר כעת, אלא יכוון על כך במחשבה בעת אמירת 'אין עוד', כי הקב"ה הוא השולט היחיד בכל העניינים, ורק על פי רצון ה' נעשה הכל, והוא מכווין מה נחוץ לו, איזו ישועה הוא צריך, וישועת ה' כהרף עין.

ראיתי זאת בספר קונטרס עלינו לשבת, להר"ר אהרון רייכר, בשם הספר פרי עץ חיים. לא פתחתי את הספר פרע"ח בפנים, אבל בדף נ"ח, הוא מביא כן בשמו בזה הלשון, ואחר ששהה מעט, יאמר ואנחנו כורעים, וישתחוה השתחוואה גדולה לפני השי"ת. וע"י האור הגדול שבא אז, מגרש הסטרא אחרא, ומסמא עיניהם, ומתבטלים. כלום לא קיים. ולכן, אם צריך לתשועת איזה דבר נחוץ, טוב לבקש זה במחשבתו, כשיגיע לתיבת אין עוד. כפי שאמרנו, אלו שני עדים, בסוף התפילה.

לצערינו ישנם כאלה, במקום לומר 'אין עוד', הם אומרים 'אין עד'. מחליפים חולם בצירי. זה חירוף וגידוף ח"ו. וגם לעניינינו, אין להם עדים.

באות ה' (במודעה 'אז נדברו וגו') מובא כך, אחרי הדרשות וד"ת שבליילי שבת-קודש וכד', אינו זמן של-שקלא וטריא. זמן תורה לחוד, זמן תפילה לחוד. הגבאים ישגיחו לתקן הענין בדרך כבוד.

אולי לא כ"כ מבינים את הכוונה, קצת קיצרנו כיון שזהו דבר שכתבנו לפי הידוע במצב בית מדרשנו כאן, כי לצערינו ראינו שנכשלים בכך. הרי אנחנו אומרים את הד"ת, כאן בבית הכנסת, וכן בהרבה בתי כנסת של בני תורה, הנהיגו לומר דברי תורה בליל שבת, כדי שהציבור ישמע חידושי תורה.

כי אם לא יהיה דבר חדש בתפילה, אם הכל יהיה נידוש ורגיל מהתחלה עד סוף, לכו נרננה

וכו' בר יוחאי וכו' קרית שמע וכו', אז האנשים מחפשים לדבר דברים בטלים אחרי שגומרים את התפילה. אבל כאשר מדברים דברי תורה, אם אומרים איזה חידוש, אזי מתעוררים, וגם אחר כך באים לדבר עם זה שאמר את הד"ת, מי שיש לו הערות או שאלות וקושיות, מתחדש משהו כיון שמעוררים נושא חדש.

זהו דבר טוב, את ההנהגה הזאת עשינו אנחנו בעצמנו כאן בביהמ"ד, אפילו שזה בתוך התפילה, כי יש לכך מקורות בראשונים, כגון בתפילה בבוקר, כמו שגם מהרי"ץ כותב שאחרי ההפטרה לומדים בספרי מוסר, ישנם כאלה שלמדו אז את הספר שבט מוסר, אפילו שזה תוך כדי התפילה. מובאים דברים כאלה בספרי הראשונים, שישנם כאלה שקבעו לימוד בתוך סדרי התפילה. ובנ"ד הדבר נתקבל כך, לעשותו בכניסת שבת.

ברם למעשה, ישנה טעות בעניין זה. הייתי בכמה וכמה בתי כנסת, וחושבני שישנן שגיאות גדולות בנושא הזה, באיזה מקום להגיד את הד"ת.

אנחנו אומרים, שזה יהיה לפני במה מדליקין. ישנם כאלה החושבים, לא, אחרי במה מדליקין, בכדי שזה יהיה לפני הקדיש דרבנן. מה שלא טוב בזה, זהו שהדבר כנגד התקנה. נכון שמבחינת קדיש דרבנן זה בסדר, אבל אחרי במה מדליקין אומרים את המשנה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וכו', והקשר הוא כי רצו לסיים בדברי אגדה. הרי תמיד, לפני שאומרים קדיש דרבנן, אומרים רחב"ע. הגמרא בסוף מסכת סוטה (דף מט.) אומרת, שהעולם מתקיים גם 'אָאָמָן יהא שמיה רבא דאגדתא'. לכן אחרי הלימוד, אומרים דברי אגדה. בדרך כלל אומרים, רבי חנינא בן עקשיא וכו'. לפעמים קבעו דברים אחרים, למשל בבוקר בסיום התיקון של שבת, אחרי איזהו מקומן של זבחים וברייתא דרבי ישמעאל - שזהו 'הלכה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: אפשר לומר ד"ת בסוף התפילה, אם מתפללים מוקדם? לפני עלינו לשבח?

תשובת מרן שליט"א: אפשר לומר, אבל הציבור כנראה לא יישאר. הדבר אפשרי, אבל צריכים לראות לפי מצב הציבור, האם הדבר מתאים. אולי זה טוב, כי אולי ישנם חלק שאינם יכולים להתעכב, ויילכו לדרך. הכל לפי העניין. אם השאלה היא מבחינת הנושא שאמרנו קודם, אזי אין בעיה, לפני רבי חנניא, כאן זה לא פוגע בשם דבר. השאלה היא רק האם זה טוב מבחינת התועלת לציבור, כי ישנם כאלה שלא ירגישו מחוייבות להישאר ולשמוע.

בכל אופן מה שיצא אצלנו הוא, שלפעמים הדורש – זה שאמר את הד"ת, אמר איזו שאלה, הערה וכד', ואח"כ כמה ת"ח באים לדבר איתנו בזמן אמירת במה מדליקין, ובפרט אלה היושבים על ידו, מתחילים לשאול אותו שאלות, או להעיר הערות, פותחים ספרים וכו'.

לכך היתה כוונתנו, שזהו אינו זמן של שקלא וטריא, זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד.

מחלוקת לגבי זמן אמירת הפסוק בבית אלדים נהלך ברגש, הערה על מ"ש בפסקי תשובות, וכיצד ההנהגה הראויה למעשה.

באות ו' כתבנו כך, ומקדשי תיראו. בחדר הקטן, לומר סמוך לכניסה את הפסוק ואני ברב חסדך וגו', נכנסים ומשתחווים להיכל הקדש. אח"כ לומר בבית אלדים נהלך ברגש. בסיום התפילה לפני שיוצאים, מחזירים פניהם להיכל, משתחווים ויוצאים ואומרים את הפס' י"י נחני בצדקתך וגו'.

זהו אחד מן הדברים, שתיקננו במהדורא השלישית, כי בהתחלה כתבנו ההיפך, לומר 'בבית אלדים נהלך ברגש' בכניסה, ואחר כך 'ואני ברב חסדך'.

אומרים יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו', וישנם כאלה האומרים את המשנה יהודה בן תימא וכו', ומסיימים יה"ר שתבנה בית המקדש וכו', מאמר של אגדה. על כך מתלבש טוב עניין הקדיש, בצירוף העניין של האגדה, שזה משמח ומעורר את הלב לענות בכוונה. זכורני שכך מסבירים כמה מן הראשונים, לגבי אמר רבי אלעזר וכו', כמדומני בספר כל בו וספר התמיד, הובאו בסידור אוצר התפילות. עשו זאת, בכדי שתאמר קדיש דרבנן.

לכן, אם אנחנו נתחיל לומר אחרי א"ר אלעזר דברי תורה אחרים, נצטרך לסיים ולומר רבי חנניא וכו', וממילא יצא שבעצם אמר רבי אלעזר וכו' זה מיותר, וזה לא מתאים לתקנה. לכן עדיף לומר את הד"ת לפני במה מדליקין, ואז ממילא ממשיכים במה מדליקין וכו', והכל מסתדר.

ישנם כאלה, האומרים דברי תורה לפני בר יוחאי. זאת ממש טעות. כי אז יוצא, שאמרו דברי תורה, וצריך היה לסיים אז רבי חנניא ולומר קדיש דרבנן, אבל הם ממשיכים ואומרים בר יוחאי, א"כ חסר כאן הקדיש.

המקום הנכון לומר את הד"ת, זהו לפני במה מדליקין. זה מה שמתאים מכל הבחינות. ומבחינת תוספת שבת, בלא"ה כיום מתפללים מאוחר, וכשאומרים מזמור שיר ליום השבת נכנסה שבת מזמן. בדורות הראשונים, כאשר היו אומרים מזמור שיר ליום השבת, היו מקבלים אז את השבת, כיון שהם היו מתפללים מוקדם מבעוד יום. אבל אנחנו אשר בלא"ה מאחרים, בלא"ה כבר נכנסה השבת, על כרחינו, אין סיבה להזדרז ולומר מזמור שיר ליום השבת לפני הדברי תורה.

אלה המתפללים מפלגהמנחה, עליהם לראות מה לעשות, או שיקבלו שבת בעצמם בפה, אפילו שבגלל הד"ת מאחרים את כניסת קבלת שבת, יכוונו או יאמרו במפורש שהם מקבלים.

לא שזאת טעות, אבל עדיף לומר כפי מה שכתבנו בסוף. אמנם המשנה ברורה וריש סימן מ"ו] אומר כך, להגיד 'בבית אלדיים נהלך ברגש', ואח"כ 'ואני ברב חסדך', אבל הכף החיים מוכיח מדברי האר"י ז"ל שעדיף שהדבר יהיה הפוך, ולכן נראה לנו שזהו העיקר.

בכף החיים [סימן כ"ה ס"ק כ"ה] מובא כך, קודם שנכנס לבית הכנסת, עודנו בפתח בית הכנסת, יאמר פסוק ואני ברוב חסדך אבוא ביתך וכו' ואחר כך יכנס וכו'.

באמירת פסוק ואני ברוב חסדך וכו' יכוין כי בפסוק זה נרמזו ג' אבות, כנזכר בזוהר הקדוש והובא שם בשער הכוונות. זהו כפי שאמרנו מקודם, בשם מהרי"ץ גם בעץ חיים בהתחלת הסליחות.

מה שיש לנו את הזכות להיכנס לבית ה' זה רק בזכות אבותינו הקדושים. אנחנו מודים להקב"ה, שיש לנו את האפשרות לזכות במצוה הזאת.

והוא כי 'ואני ברוב חסדך' רמז אל אברהם שהוא מדת החסד, 'אשתחוה אל היכל קדשך' רמז על יצחק שנתקדש בהר המוריה, 'ביראתך' אל יעקב על שם שנאמר בו וירא ויאמר מה נורא וכו'.

ולא יאמר בפירוש 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך בזכות אברהם וכו', כמו שכתב בסידור בית עובד בדיני הנהגת הבוקר, אלא בכוונה בלבד, שפסוק זה רמוזים בו ג' אבות, כי יש טעם וסוד גם כן בדבר.

הכה"ח אומר, לא להגיד בפירוש 'בזכות אברהם' או 'בזכות יצחק', אלא רק לחשוב על כך. לא להוציא זאת בפה במפורש, אלא בכוונה בלבד.

לאחר מכן כותב הכה"ח שם בזה"ל, אחר שנכנס לבית הכנסת, יאמר 'בבית אלהים

נהלך ברגש'. קיצור של"ה בהלכות תפילה דף נ"א ע"ג. ואף על גב דבשער הכוונות ובפרי עץ חיים שם לא נזכר בהדיא לאמרו רק לכוין בו, מכל מקום טוב לאמרו. וכן כתב נגיד ומצוה לאמרו. וכן כתב שערי תשובה סימן מ"ו אות א' בשם משנת חסידים לאמרו. אמנם מה שכתב שם השערי תשובה לאמרו קודם ואני ברוב חסדך וכו', לא כן אנכי עמדי, אלא כמו שכתב קיצור של"ה לאמרו אחר שאמר ואני וכו' ונכנס לבית הכנסת, [וכך מוכח, או ז"כ משמע' - זה כתוב בראשי תיבות, כ"מ. הערת העורך: במהדורא החדשה כתוב 'וכן משמע' וכן משמע מדברי שער הכוונות למעיין ומבין בדברי הרב ז"ל. מי שיודע את סוד העניין, מבין את עומק הדברים.

המשנ"ב נמשך אחרי השערי תשובה, ומכוין שהכף החיים הוא מארי דרזין, והוא אומר שלפי הבנת העניין צריך להיות ההיפך, ממילא אנחנו סומכים עליו.

[הכי נמי מסתברא לפי סדר ענייני הפסוקים, שהראשון מדבר בכניסה לבית הכנסת, והשני בהליכה בתוכו. ואף כי לפי הרמז הידוע שתיבת ברגש נוטריקון ברד רוח גשם שלג, מיירי אדרבה בהליכה אליו וממילא מתאים לפני פסוק ואני, מכל מקום העיקר כפשטיה דקרא. איתמר.]

בספר פסקי תשובות [סימן מ"ו סעיף א'] כותב כך, משנ"ב בהקדמה לסימן, קודם בואו לביהכ"נ בעוד שהוא עדיין בחצר, יאמר 'בבית אלהים נהלך ברגש וכו'', בהכנסו לביהכ"נ וכו' ימתין וישהה מעט ויאמר 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך', ואח"כ יכנס.

ובהערה 1 הוא מציין, והוא עפ"י גירסת הנתניב חיים במג"א הכא. ולדעת הכה"ח סי' כ"ה סקכ"ה אין לשנות גי' המג"א בשם הכתבים, ויש לומר פסוק בבית אלהים וכו' לאחר שכבר

שערי יצחק – השיעור השבועי

על זה יש להעיר שאינני יודע מדוע לא דייק. הוא מציין כמקור את הכף החיים, אבל הכה"ח הרי אומר בהיפך, רק לכוון, לא להגיד. אכן ישנה דעה לומר, אבל אי אפשר לכתוב בשם הכה"ח 'לומר', כי הכה"ח אומר בהדיא, 'לא יאמר בפירוש, אלא בכוונה בלבד'.

הערות על המעשה המובא בחוברת ברוך יאמרו, לגבי הגר"פ מקאריץ ומהר"י סבא.

הבאנו בזמנו (בשיעור מוצ"ש קרח) חלק מן הדברים המובאים בחוברת ברוך יאמרו ושיעוריו של הרב ברוך רוזנבלום שליט"א, וצריכים להעיר משהו על המובא בדף 10, לגבי עניין גזירות הת"ח הת"ט. בעוה"ר, אלו היו ימים קשים ונוראים על עם ישראל, עת צרה היא ליעקב.

הוא אומר כך, עד שקם איש אשכולות בעל התוספות יום טוב, והרבה בתפילות ותעניות, ועשה שאלת חלום שיודיעום מן השמים בשל מי הצרה הגדולה הזאת. לפליאתו השיבו לו מן השמים, אתם יודעים מה היתה התשובה? וכל זאת משום שמדברים בשעה שהציבור מתפללים בבתי הכנסיות. בעבור זה באה הגזירה הגדולה הזאת על ראשי עם קודש. ונתחייבו בדבר כי פגמו בדיבור, והורידו את ה' מן הדיבור ונעשה דבר. מיד ייסד מי שבירך מיוחד, לאותם אנשים שאינם מדברים בשעת התפילה והפיצוהו בכל תפוצות ישראל. הרבה בתי כנסיות אומרים את המי שבירך של תוספות יום טוב.

אינני מכיר 'הרבה' בתי כנסת כאלה, אינני יודע אולי 'מיעוט רבים שנים'... וולפי האמת, בתיבות בתי כנסיות לבד, אמרינן מיעוט רבים שנים. ותוספת תיבת הרבה, מורה על יותר מזה. הלואי שיאמרו. אני בעצמי מתלבט בכך, האם להנהיג זאת, או שלא. כי שאלתי, ועדיין אין פותר לי, למה המי שבירך הזה לא נתקבל? לכאורה, זה דבר מצויין? יש לדון בכך. בכל אופן, אני עדיין לא היגעתי למסקנא, האם הדבר כדאי, או שלא. אבל שמעתי, שישנם בתי כנסת מעטים, האומרים זאת.

נכנס לביהכ"נ ואמר פסוק ואני ברוב חסדך וכו'. זה בסדר.

בהמשך הוא כותב, וכשאומר 'אשתחווה אל היכל קדשך' יזהר לקיים דברו ולכרוע ולהשתחוות כשפניו נגד ארון הקודש. אמנם את זאת המשנ"ב לא כתב במפורש. המשנ"ב רק כתב לומר את הפסוק הזה, אבל הוא לא כתב בהדיא שצריך להשתחוות. אמנם מובן, שכאשר אתה אומר אשתחווה, צריך להשתחוות, בכדי לקיים את מה שאתה אומר. הצדק עמדו. המשנ"ב סמך שיבינו זאת מאליהם.

שאלה מהקהל: אבל אין זו חובה, שהרי כשקוראים פסוק זה בתהלים אין משתחוים, ודמי למה שכתבו הפוסקים לעניין ההשתחויה בעלינו לשבח באמירת ואנחנו משתחוים שאינה חובה.

תשובת מרן שליט"א: שאני הכא שהאדם אומר 'אבוא ביתך' מקביל לכניסתו בפועל, ממילא גם אמירתו 'אשתחווה' וגו' צריכה להיות מקבילה לפעולת השתחויה.

אח"כ כותב הפסק"ת, וטוב ג"כ לקיים דברי הזוה"ק [בהקדמת בראשית דף י"א ובפ' ויקרא דף ח' ע"ב] לא ליבעי לבר נש לאעלא לבי כנישתא, אלא אי אימליך בקדמיתא באבהן אברהם יצחק ויעקב, בגין דאינון תקינו צלותא. הדא הוא דכתיב, ואני ברוב חסדך, רמז לאברהם מדת החסד וכו'. אשתחווה אל היכל קדשך, רמז ליצחק שנתקדש בהר המוריה. ביראתך רמז ליעקב שאמר מה נורא המקום הזה. ובהערה 5 הוא מציין, כה"ח סי' כ"ה סקכ"ה בשם החיד"א וקיצור של"ה ועוד קדמונים, יסוד ושורש העבודה שער אשמורת פרק י', חלק"י מאמר ו' אות ט'. והיינו שיאמר או עכ"פ יכוין (כה"ח שם) בשעה שאומר ברוב חסדך בזכות אברהם איש החסד וכו', היכל קדשך בזכות יצחק שנעקד וכו', ביראתך בזכות יעקב שאמר מה נורא וכו', וכדאיתא בסידורים.

והוא ממשיך וכותב כך, באותם ימים, נחלקו שני גדולי הדור על מה באה הצרה. אחד אמר כמו שאמר התוספותיוס טוב, על דיבורי חול בבתי כנסיות. השני אמר, לא, בגלל שנשים מתייחדות עם גברים שיש בהם איסור, שהיו הבנות הולכות לשמור בתי העשירים ושם עוברות על איסור ייחוד.

בסופו של דבר החליטו שני הגדולים להביא ילד קטן שיפתח חומש, ויראו מה אומר החומש. נתנו לילד חומש, והוא פתח ויצא בפסוק בפרשת וישלח כאשר שמעון ולוי הרגו את תושבי שכם, אמרו שמעון ולוי "עכרתם אותי" אמרו לו "הכזונה יעשה את אחותינו". זה הפסוק שיצא.

אמר אותו גדול השני, נו, אתה רואה. אמרתי לך, שבגלל איסור ייחוד, לכן קרה הדבר הזה, הנה הפסוק. אמר לו אותו גדול, בוא נראה מה אומר התרגום יונתן בן עוזיאל "הכזונה יעשה את אחותינו", לא יאי למהוי מתאמר בכנישתהון ד'שראל" – אסור לדבר בבתי הכנסיות של עם ישראל. זה תרגום של 'הכזונה יעשה את אחותינו'. הוא אומר, אתה רואה, שנינו צודקים. על זה נעשה כל הגזירה הזאת, אלה הדברים שכתובים בדברי רבותינו.

דיברנו והרחבנו כבר אז על הנקודה הזאת, רק ברצוני להעיר, כי משום מה הסיפור נכתב כאן בצורה שאינה מדוייקת.

ראשית, הסיפור הזה לא היה באותם הימים. הדבר לא קשור לזמן התוספות יום טוב. שני הגדולים הללו, הם מהר"ר פינחס מקוריץ ומהר"ר ייבי סבא. שני צדיקים, אשר חיו שמונים שנה לאחר גזירות הת"ח הת"ט. ולגבי 'בתי עשירים', המדובר בתים של גויים, הלכו למכור להם סחורה.

אבל יותר עיקר לתקן מה שהוא אמר להביא ילד קטן שיפתח החומש, כי זה לא נכון. ראיתי

את הסיפור הזה בעשרות ספרים בזמנו, אף אחד לא כתב שהביאו ילד, אלא הם בעצמם פתחו את החומש. פשוט אינני רוצה שייכנסו כאן טעויות, שכביכול צריך להביא ילד שיפתח את החומש. הם בעצמם פתחו את החומש, כפי שאמרנו בעבר [שיעור מוצש"ק ויקרא התש"פ] שזאת סגולה למצוא עצה ותושיה בתורה, כנרמז בפסוק [דברים י"ח, י"ד] וְאַתָּה לֹא בֶן נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ.

הוכחות והסבר לכך שגזירות ת"ח ת"ט הגיעו בגלל עון הדיבור בביהכ"נ בעת התפילה, ולא כפי שהביאו בשם ת"ח אחד שהגזירות באו בגלל עוונות חמורות אחרות אלא שהתפילות לא הגיעו כיון שדיברו בזמן התפילה.

אבל ההערה העיקרית היא, על מה שכתוב בהמשך [שם בחוברת ברוך יאמרו], פלאי פלאות, וכאן אני רוצה ברשותכם להביא רעיון נפלא שמביא הספר אוהל משה, בשם הגאון המשגיח הרב מתתיהו סלומון שליט"א המשגיח של ישיבת ליקווד, שהקב"ה ישלח לו בעזרת ה' בריאות איתנה וחיים ארוכים.

הוא אומר, שלדעתו גם מה שכתוב שהתוספות יום טוב עשה שאלה, ואמרו לו שכל הגזירות האלה באו על זה שמדברים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, הדברים לא כפשוטם. אין ספק, הוא אומר, שעל דיבורים בבתי כנסיות ובתי מדרשות לא מגיע גזירות ת"ח ת"ט.

הוא אומר, לא על זה. אלא מה? הוא אומר, נראה לי שהדבר פשוט ביותר. כתוב בשלחן ערוך דבר נורא, שלא מופיע אפילו על מחלל שבת. אומר השלחן ערוך כותב מרן המחבר, אחד שמדבר בחזרת הש"צ גדול עונו מנשוא. כך הוא אומר. וגוערים בו. ביטוי שלא מצאנו אפילו אצל מחלל שבת. גדול עונו מנשוא.

טוב, זאת אינה ממש שאלה, כי לא צריכים לכתוב על מי שמחלל שבת, ש'גדול עונו מנשוא'. מי לא יודע זאת. אבל ברור שרצו

שערי יצחק – השיעור השבועי

התשובה היא, כי מהדיבור של האדם יוצא הבל, וזה עושה ענן העוצר את התפילה שלא תעבור. כך מבאר בספר יערות דבש [דרוש ה', הענן הוא האדים, היוצאים מפי המדבר דברים בטלים, ובייחוד בבית הכנסת. ומכל שכן בעת התפילה, הוא עולה בעב, ומונע את התפילה מלעלות.

חיפשתי את הספר הזה אהל משה, שהוא מציין את הדברים בשמו [פרשת ראה עמ' תרל"ו תרל"ז], אבל לא מצאתי זאת שם, אולי הוא התכווין לספר אחר (יישר כוחו של ר' חיים לוי יצ"ו מארצה"ב, ששלח לנו העתק מהספר אהל משה הנז', אחרי ששמע את השיעור. הדברים הם היינו הך, אלא ששם הם בקיצור). אבל מצאתי את דברי הרב מתתיהו סלומון הללו בספר אחר, בשם ותתפלל חנה [דף מ"ה] וז"ל, אני רוצה לומר בזה דברים פשוטים. מדוע לא תמיד נענים בתפילה. דבר ראשון, מובא בשולחן ערוך אורח חיים [סימן קכ"ד סעיף ז'] לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"צ חוזר התפילה, ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערים בו".

לשון זה חזק וחרף מאוד. המחבר לא משתמש בלשון זה, לא בחילול שבת ולא באכילה ביום כיפור, רק על מדבר בחזרת הש"צ גדול עונו מנשוא.

נתגלה לבעל התוספות יו"ט בחלומו, שגזירת ת"ח ת"ט, שרבות ועשרות אלפים יהודים חרדים וקדושים נהרגו משום העבירה של שיחה בבית המדרש בשעת תפילה. ולשון "גדול עונו מנשוא" אין מקורו בחז"ל, אלא מקורו בתורה. בהריגת קין את הבל כתיב [בראשית ד', י"ג] ויאמר קין אל ה' גדול עונוי מנשוא, וכתב רש"י הקדוש: "גדול עונוי מנשוא, בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים ועונוי אי אפשר לטעון?"

קין טען טענה זו אחר שהוא הרג שלישי מכל הברואים, וזה יותר משש מליונים בזמננו, והיה לו עדיין חוצפא לומר, האם עונוי כל כך נורא

להדגיש את חומרת האיסור בנ"ד, כיון שהאנשים לא יודעים, לכן כתבו כך. בכל אופן, למה רק על זה כתוב 'גדול עונו מנשוא' ולא על כל דבר אחר?

הוא מביא את התוס' יו"ט, שדיברו בבית הכנסת וכו'. הזכרנו בשיעור דברים נוראיים, אשר קרו בזמן גזירות הת"ח הת"ט. ולא מתקבל לו על הדעת, שהכל היה בגלל העון של דיבור בבית הכנסת. אכן בודאי שזהו איסור חמור, אבל כאלה עינויים, אכזריות כזאת, סבל כזה איום ונורא, דברים שלא שמעתם אולם, גם לא הבאנו אז את הכל, היו דברים ממש מבהילים, ישנם עוד ספרים אחרים הכותבים זאת, כגון במדרש תלפיות ענף גירושים בשם ספר יון מצולה. וכי כל הדברים הנוראים הללו שהיו, הם בגלל העון הזה?

לכן הוא אומר, לא, זאת אינה הסיבה. על דיבור בבית הכנסת, לא מגיע כאלה ענשים חמורים. כך הוא אומר, בשם הרב סלומון שליט"א.

אז מה כן? הוא אומר כך, על מה היתה הגזירה, אנחנו לא יודעים. אבל היה אפשר לבטל את הגזירה הזאת, ע"י שאתה מתפלל, תעשה עצרת תפילה וזעקה ותצליח לעקור את הגזירה הזאת ולבטלה. אבל מה לעשות שכל התפילות שהתפללו אז, לא עלו למעלה. זהו המהלך שלו. כך הוא רוצה להגיד. למה הם לא עלו למעלה? הוא (התוספות יום טוב) עשה שאלת חלום ואמרו לו, אתה יודע למה לא עולה למעלה? כיון שיש ענן שמבדיל. זה שדיברו בבתי הכנסיות, לא זה מה שהביא את גזירות ת"ח ת"ט. אלא מה, זה שדיברו, חצין את התפילה מלעלות למעלה. אומר הקב"ה, אם אתם רוצים שהתפילות יעלו, למה אתם מזלזלים בבתי כנסיות? אז זה יוצר את החיץ מלמעלה.

הרי ישנו פסוק בספר איכה [ג', מ"ד], סְפוֹתָהּ בְעָנָן לָךְ מַעְבוֹר תְּפִלָּהּ. על איזה ענן מדובר?

עד שלא יוכל הקדוש ברוך הוא למצוא איזה אופן לנשוא את עוונתי? קין מתחצף, 'גדול עוני מנשוא?' מה, אתה לא יכול לסלוח לי? כ"כ גדול העון שלי? והשולחן ערוך מביא את הלשון הזה על אחד שמדבר בשעת תפילה – "גדול עונו מנשוא!!"

זה לא בתמיהה.

שאלה מהקהל: כיצד הרג קין שלישי עולם? הלא הם היו ארבעה, דהיינו אדם וחוה, קין והבל. ואם נוסף עליהם שלוש תאומות שנולדו עמהם, אחת עם קין ושתיים עם הבל, כפי שגילו לנו חז"ל, הרי הם שבעה.

תשובת מרן שליט"א: אכן בחוברת ברוך יאמרו דף 21 הרגיש בזה, ולכן כתב שלישי עולם, רבע עולם יעו"ש. זיכה שטרא לבי תרי. אבל כנראה אדם וחוה נחשבים אחד, דקיי"ל אשתו כגופו.

מה באמת כל כך גרוע ואיום ונורא באחד ששח בתפילה? אלא ביאור הדברים, שענין זה הוא זלזול בתפילה, וזה שולל מהאיש את כלי נשקו. גם אם אין אנו מכבדים את התפילה, ואם אין אנו מחשיבים את כח התפילה, ואין אנו מבינים את משמעות התפילה, אנתנו רק משיחים להקדוש ברוך הוא כמצוות אנשים מלומדה – כל הדברים הללו מורים את הזלזול שלנו בתפילה.

ולכן בזמן שאנחנו צריכים ורוצים להתפלל, ורק תפילה יכולה לעזור, וקוראים לה' שיעזור, ואומרים: ה' אתה הבטחתנו [דברים ד, ז] "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו", אתה יודע מה הקדוש ברוך הוא יענה – איפה היית אתמול? "ואם אב אני איה כבודי? אם אדונים אני איה מוראי?" [מלאכי א, ו]. וזה האסון. לא עבירה שמדברים בשעת תפילה, הוא שהביא הפוגרום. אבל היה עבירה שדיברו בעת התפילה, שלא הרשו את התפילות של כלל ישראל לשמור ולחסות עליהם.

כך הוא כותב. אולי זה נשמע קצת 'למדני', אבל במחילה בכבודו, נראה לי שהדבר אינו נכון, כי כל הספרים אינם מדברים כך, אף שאכן צריכים להבין זאת.

כבר דיברנו על כך, כי בודאי שישנן עבירות יותר חמורות. וישנן ג' העבירות החמורות, ולא כתוב שעליהם באה מגיפה. רק בגלל עון דיבור בתפילה, באו גזירות הת"ח הת"ט? וכי לא היו עבירות אחרות?

צריכים להסביר זאת. אבל ראשית ברצוני להוכיח, שהדבר דלעיל אינו נכון. הרי כל הספרים מדברים, כגון ספר מורא מקדש, ושי למורא, שהמלה 'דְּבַר' זה אותיות דיבור, א"כ רואים שזה בא בגלל עון הדיבור.

גם הבאנו את הסיפור על אותה אשה שאמרה לאנשים, שהם סובלים בגלל שהם מפטטים בבית הכנסת, עושים עסקים בביהכ"נ. באותו השיעור, שכחתי להסביר משהו, אבל הוספנו זאת אח"כ בכתב [בחוברת שערי יצחק], כי האשה הזאת היא השכינה. כפי שהיה אצל ירמיהו, ואצל רבי אברהם גלאנטי. וכדומה. זאת שליחות מן השמים. והיא אמרה להם כך. א"כ מה הפירוש?

ברם ההסבר למובא בספרים, הוא כפי המבואר בספר דרך משה, וכבר הסברנו זאת [בשיעור מוצש"ק אחרי מות וקדושים התש"פ]. ספר דרך משה, זהו ספר 'הגן' המובא בספרים, גם המג"א מזכיר אותו, זה ספר מוסר חזק וידוע, והוא כותב [יום שמיני דף כ"ו] משל נמרץ בזה"ל, משל למלך שיש לו גן נאה ומהודר, והמלך רוצה ליסע לדרך רחוק למדינה אחרת, והכריז בכל מדינתו, מי שרוצה לשמור גנו עד ביאתו, יתן לו שכר פעולה טובה. ובאם שיקבל עליו לשמרו ולא ישמור כראוי, אז יהיה גדול עונו מנשוא. יש לי גן, ואני רוצה שתטפלו בו עד שאני אחזור. כנראה עד כה, הוא בעצמו דאג לגן. אבל עכשיו הוא אומר להם, כי מי שמוכן לקבל זאת על עצמו, הוא ישלם לו שכר עצום. אבל אם הוא לא יעשה, שיזהר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

חמורות, לא צריך לעשות זאת 'בעקיפין', כביכול אינני יודע על איזה עבירות באו הגזירות, אבל התפילות לא יתקבלו בגלל הדיבורים. זהו 'סיבוב', קוּוּטש.

בתשובה לשאלה מהקהל: יכול להיות שזה כמו שאחז"ל בב"ק [דף ס' ע"א] כי כיון שכבר ניתנה רשות למשחית להשחית, אינו מבחין בין צדיק לרשע. אבל זה מה שעשה את המכה בפטיש. נחשב להם עוון הדיבור, ואז עושים חשבון על הכל.

שאלה מהקהל: גם על השואה אומרים שזה בגלל הדיבור בביהכ"נ, גם את זה הוא מסביר בדרך הזאת?

תשובת מרן שליט"א: לא. העיקר שצריך לתפוס כאן את הנקודה. על עוונות אחרים, יש להקב"ה תירוצים, יש למדת הרחמים מה להגיין, אבל על זה אין מה לענות. אם כן, חייב לתת פסק דין שצריך להשמיד להרוג ולאבד ח"ו. ואז כנראה אין מדת רחמים מגוננת. פה אין משהו שיחסום. על העבירה הזאת, אין תשובה. זאת הנקודה. וממילא כבר נפרעים על הכל, עושים דין וחשבון על כל העבירות. ה' ירחם.

הערות הרה"ג איתמר חיים הכהן שליט"א על השיעורים הקודמים.

ידידנו הרב איתמר כהן שליט"א, כתב לנו הערות גם על השיעור שנמסר במוצ"ש קרח התש"פ, אשריו ואשרי חלקו, ברוך ה' שהוא נותן לב לכל עניין. כשקיבלתי אותן, השיעור כבר נדפס, ואי אפשר היה להכניסן שם. לבן נאמר אותן כעת.

הוא כתב לי [באות ה'] דבר מעניין, לגבי להעיר למי שמדבר בבית הכנסת.

אבא מארי זלה"ה שהיה אחראי על ניהול ענייני בית הכנסת, הוצרך לשאול דברמה לאחד המתפללים הי"ו, איש תם וישר וירא אלהים, ממשפחת משרקי, ומצד אמו מצאצאי

והנה כל בני המדינה, אינם רוצים לקבל הגן מפני אימה, שיראים שאינם יכולים לשמור כראוי. והיה שם אדם אחד ואמר למלך שיתן לו לשמור. וקיבל עליו הגן הזה, ומסר לו המלך לרשותו את הגן, ונסע המלך למקומו.

לימים רבים, בא המלך לביתו, ומצא את הגן חרוב. על מי כועס המלך? בודאי אינו כועס אלא על מי שקיבל על עצמו לשמור, ולא שמר כראוי.

תשמעו דבר מבהיל. אמרתי לך, אם תשמור, תקבל שכר עצום. ואם לא, אזי תקבל עונש גדול, ולא שמעת.

כך המלך, זה מלך מלכי המלכים, נתן לנו את התורה היא הגן הטוב, וחזיר על כל אומה ולשון, ולא רצו לקבל התורה מפני אימת וטורח המצוות שלא יכולים לשמרה. ואנחנו עמו קיבלנו את התורה, ואמרנו נעשה ונשמע. ועכשיו בעונותינו הרבים, לא שמרנו את התורה. נמצא אין השטן מקטרג אלא על ישראל, ולא על אומות העולם. א"כ על מי יקטרג השטן? לא על אומות העולם, רק עלינו.

ועל כל קטרוג שהשטן מקטרג, הקב"ה במדת רחמיו משתיק לו. למשל, כשהשטן אומר ישראל גנבים או גזלנים הם, הקב"ה משיב לו, מי יאמר אם האומות היו מקבלים את התורה, שלא היו גנבים וגזלנים יותר מישראל. אבל אם מקטרג ואומר, שישאל אין להם יראה, ומדברים בבית הכנסת, לזה אין להקב"ה תירוץ כביכול. כי עכשיו ראינו בעונותינו הרבים האומות, עומדים בבית תפלתם באימה וביראה. ומיד נותן הקב"ה רשות למשחית לחבל העולם. וזהו דְּבַר רחמנא ליצלן, ואל תקרי דבר אלא דיבור, שהיה מדבר בבית הכנסת וברא מלאכים משחיתים, המה ממיתים אותו בשעת הדבר ב"מ.

אם כן, מה השאלות? מה הקושיא של הרב מתתיהו סלומון? בודאי שישנן עבירות יותר

מהר"ר נתנאל הלוי אלשיך זלה"ה. הלה הוציא מכיסו פתקא, והראה לו מה שכתוב בה, אבי לימדני שלא לדבר בבית-הכנסת. אבא מארי זלה"ה לא זו בלבד שלא נפגע מכך, אלא היה רגיל לספר זאת לאחרים, כדי ללמוד מכך מוסר-השכל. היה מספר זאת לאנשים, תראו מה הוא ענה לי. והיה מזכיר את שמו של אותו אדם, כדי לשבח ולהללו. תנצב"ה.

באות ז' הוא כתב לי, אין תשובה לקטרוג על דיבור בבית-הכנסת. יש להוסיף דברי הרמב"ם בתשובותיו בעניין תפילה אחת. הרי הרמב"ם כותב, שישנו חילול ה', לכן הוא עשה שלא יהיה לחש וחזרה, כיון שישנו ציבור המדברים בחזרת הש"צ. אצל אומות העולם, מלגלגים על היהודים, שהם מדברים בתפילה. הדברים ידועים.

ובאות ח' הוא כותב, לגבי העניין שבתמין לא היו מזוזות בבת-כנסיות. בית-הכנסת גרשי היתה היחידה שקבעו בה מזוזה. בעיר צנעא היתה בית כנסת גדולה בשם 'גרשי', אבל לא היו מתפללים שם הרבה אנשים, כי כנראה היא היתה במקום צדדי, לא במקום מרכזי. מפני שאחד מבעליה היה שוקד שם על תלמודו, ואוכל שם סעודותיו. לכן עשו מזוזה. הרי דיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק קרח] על כך שבשום בית כנסת בתמין לא עשו מזוזה, לכן הוא מוסיף לנו ידיעה זו. וברוך יהיה.

באות א' הוא כותב כך, לגבי מסכה בשעת תפילת שמונה-עשרה. לענ"ד אדרבה זכות היא לנו, כי אנו מראים בכך לנוכח השי"ת, היאך אנו מקיימים מצוותו להישמר על נפשותינו. ועוד, משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שצויה על עבדו ללבוש איזה בגד מגונה ולא להסירו מעליו לעולם, כגון כדי להשפילו כעונש על איזה מעשה שעשה, וגם צויה עליו להקביל את פניו, הלא על כרחו הוא בא לפניו כשהוא לבוש באותו בגד מגונה. כך הקב"ה צויה עלינו לשמור על נפשותינו, ולכן חייבים אנו לעטות מסכות כשאנו בציבור, וגם צויה

עלינו לעמוד לפניו בתפילה בציבור, הלא על כרחו עומדים אנו לפניו עטויים מסכות. שו"ד כך בקצרה לקמן. דהיינו בהתחלה הוא שמע את מה שאמרתי בשיעור, והעיר זאת, אבל אח"כ בהמשך השיעור שמע שנגעתי בכך.

באות ב' הוא כותב כך, נעליים בבית הכנסת. מדברי מעכ"ת תשובה מוצאת למה שכתב ערוך השולחן אורח סימן קנ"א סעיף ט' וז"ל, ויש במדינות ישמעאל שהולכים לבית-הכנסת בלא מנעל. ואינו מנהג יפה, ומהישמעאלים למדו כן, ויש לבטלו עכ"ל.

הערוך השולחן אומר, שזהו מנהג לא טוב. על כך הוא מעיר, כי לפי מה שענינו בשיעור, ישנה תשובה לדבריו, כיון שהדבר תלוי לפי מנהג המקום, כיצד נכנסים שם בפני אנשים חשובים. כך אמרנו אז גם בשם הרשב"ץ.

ואם רק בתמין נהגו כך, מסתמא ראה זאת בספר אבן ספיר חדרי תמין דף נ"ז שלהי ע"א. ולענ"ד יתכן כי גם בזמן חכמי התלמוד לא היו נכנסים לבית-הכנסת במנעלים, וזהו שאמרו במועד קטן דף י"ז ע"א ההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן יעו"ש, לפי שהיו מניחים את מנעליהם מחוץ לבית-הכנסת או בית-המדרש.

עדיין היה בנעליים טעם, ולכן הכלב אכל את זה. אני זוכר שאבא מארי זצ"ל בילדותי אמר לי את הראיה הזאת, כי רואים שהמנהג הזה שלנו, שלא נכנסים לבית הכנסת עם מנעלים, כתוב בגמרא. זהו מקור לכך. ונדמה לי, כי ישנה עוד ראיה נוספת לעניין זה, בתלמוד ירושלמי.

המשך ביאור המעשה שהובא בשיעור הקודם על פגישת הנודע ביהודה והבעל שם טוב, שכחת התורה או ידיעת שורש התורה.

בסוף השיעור הקודם, הבאנו את המעשה שהיה עם הבעש"ט והנודע ביהודה, אבל לא גמרתי את הסיפור. מפאת חוסר הזמן כעת, אני רק

שערי יצחק – השיעור השבועי

הגמרא שם דנה, מה בדיוק השאלה. הרי כתוב בתורה במפורש, שבתוך תנור זה טמא. והגמ' שם מסבירה, כי הנדון האם הככר ראשון לטומאה, או שני לטומאה. השאלה היא, האם רואים את השרץ שהוא כביכול ממלא את כל התנור, ואז נחשב כאילו הככר נגע בשרץ, וממילא הוא ראשון לטומאה. או דלמא לא, כי בפועל זה לא מלא טומאה, וממילא הוא שני לטומאה.

אבל הנוב"י מדייק כאן דבר חדש, אם כן, תגידי לנו מה השאלה, ונענה לך? למה כתוב, שהיא לוקחת את הככר? בשביל מה היא צריכה להביא את הככר?

התשובה היא, אלא מחמת שתשתכח התורה, צריכין יהיו לפסוק עפ"י רוח השורה. כך הוא אומר. הוא לא גמר כאן את סוף העניין, והוא אינו מסביר זאת. אבל בספר פרדס יוסף כתוב, שהבעש"ט לא ענה על השאלה, כי הוא היה סבלן.

הוא מביא [בספר מופת הדור שם] עוד סיפור, משמיעה המסורת כי פעם שאל רבינו בהיותו בבראד את הבעש"ט, אם יש לו רוח הקודש, שיתן לו אות ע"ז. הנודע ביהודה פגש את הבעש"ט ואמר לו, תגיד לי, יש לך רוח הקודש? תביא לי סימן לכך. אני רוצה שתביא לי ראיה, שיש לך רוח הקודש.

והשיבו הבעש"ט, זה לך האות, כי בליל שב"ק אמרת אתה חונן. אתה רוצה אות? בליל שבת, אמרת אתה חונן... במקום להגיד אתה קידשת וכו', התחלת להגיד אתה חונן. נו, מהיכן הוא יודע? הרי אף אחד בעולם לא יודע זאת.

תשמעו דבר מעניין, שענה לו הנודע ביהודה, ענהו רבינו, כגון דא, אפשר להיות מרוחא דמסאבותא. דבר כזה, אינו ראיה שיש לך רוח הקודש. גם מכשף ח"ו, יכול לדעת זאת גם ברוח טומאה.

אתחיל את העניין. חשבתי לעצמי אחר כך, כי אולי כדאי להסביר גם את המשך הסיפור.

הנודע ביהודה ליבו כלב הארי. נראה שהיה לו יד ושם לא רק בנגלות אלא גם בנסתרות, אלא שהיה לו את הכיוון שלו.

המעשה הזה מובא בכמה ספרים, כגון בספר מופת הדור [להרב קמלהר] בזה"ל, מספרים שהוא לא נשא פנים. היו גדולים וצדיקים שנפגשו איתו, כגון בעל תולדות יעקב יוסף שבא אליו לבקש הסכמה על הספר, כנראה הנודע ביהודה התווכח איתו, ואומרים שמרוב מבוכה הוא כל כך התבלבל עד שלא מצא את דלת היציאה, מרוב שהוא כ"כ סיבך אותו. אין לי זמן להאריך בכך כעת, אבל אפשר לעיין שם.

מספרים שלא נשא פנים גם להבעש"ט, ובעודו בימי עלומיו כשנודמנו יחד לפונדק אחד בבראדי בשבתם על הלחם, באו לפני רבינו בשאלת עצם בעוף והכשירה. הנודע ביהודה פסק, שהעוף כשר. אמר הבעש"ט, גם אני רואה שכשירה. ועל שאלת רבינו מנ"ל זאת, ענהו הבעש"ט, שרואה עליה רוח טהרה, ולא רוח מסאבותא.

אמר לו רבינו, הוא ההבדל שביני לבינך, אני אוכל להכשיר את העצם גם מבלי ראותה. אם יגידו לי מה השאלה, אני עונה מבלי לראות. ועליך לראותה מקודם כדי להבחין רוח השורה עליה.

אבל הנודע ביהודה שהיה כ"כ חריף, תשמעו כעת מה שהוא הוסיף ואמר לו, ובזה אחכמה לדעת פשר דברי חז"ל [שבת דף קל"ח] עתידה תורה שתשתכח מישראל, עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא כו', וקשה, למה לה ליטול את הככר?

אמר לו הבעש"ט, איש אמונים אתה, אינך חונף ומחנף, ויגדל שמך גם בפראג. כן רחשו לו כל הצדיקים כבוד והדר.

מקוצר הזמן, אינני יכול להרחיב כעת, צריכים לגמור את השיעור, זעשו סייג לתורה, אבל ברצוני רק לומר, א"כ מה היא תשובת הבעש"ט? הרי הבעש"ט הוא לא 'ברנש זעיר', הוא גברא רבא, ואם הוא לא ענה לו על השאלה, אזי אנחנו צריכים לענות על השאלה.

יש לי בס"ד כמה דברים לענות על כך, אבל אגיד לכם כעת רק דבר אחד, בכדי שלא להישאר בתמיהה. חושבני כי התשובה שצריכים לענות היא, שהבעש"ט לא מסתכל על זה כשכחת התורה ח"ו.

הדבר ברור, שלא באו לשאול את הבעש"ט האם העוף כשר או שלא, אלא שאלו את הנודע ביהודה. מדוע?

מה ההבדל בעצם, בין שיטת החסידות לבין האחרים? ברור כי מה שרוצים לומר כאן, שהנוב"י וסיעתו עסקו יותר בפשט, להלכה ולמעשה, והחסידים עסקו יותר בחלק הקדושה של התורה, בסודות התורה, בדברים של יראת שמים. אלה עסקו בנסתרות, ואלה עסקו בנגלות. זהו מה שרוצים לומר, שהנודע ביהודה עסק בנגלה, והבעש"ט עסק בנסתר, ממילא לא באו לשאול את הבעש"ט. לא באים לשאול אדמו"ר שאלה בהלכה למעשה, כיון שזה לא התחום שלו, אלא באים לשאול אותו שאלות רוחניות.

אבל בעצם, הדבר הטמון כאן הוא, שזה לדידהו אינו שכחת התורה. הבעש"ט מסתכל על כך שאדרבה, הוא יודע את השורש של תורה. הרי אתה הנודע ביהודה פוסק הלכה למעשה, כשר או טהור, אבל אני הבעש"ט רואה את המקור, כי שורה על זה רוח טהרה. מבחינה מסויימת זאת בעצם דרגא יותר גבוהה. הוא לא פוסק לפי ההלכה בשלחן ערוך, האם

הוא כשר או טהור, אלא הוא רואה את הדברים בפנימיותם.

אומר לכם זאת דרך סיפור, ואז תבינו היטב.

אומרים שמישהו בא לאחד הצדיקים (ר' זושא זצ"ל), ואמר לו שבזמן האחרון יש לו דבר מוזר ותמוה. אביו נפטר לפני כמה זמן, והוא בא אליו בחלום ואומר לו שימיר את דתו ח"ו, שיתנצר. אביו שהיה אדם צדיק וירא שמים, אומר לו שימיר את דתו. הוא לא מבין, מה קרה לו? הוא בא לשאול את אותו צדיק, מה עושים?

ענה לו אותו צדיק, תראה, תלך לבדוק בבית הקברות, על יד הקבר של אביך, מישהו הניח שם שתי וערב, שמו שם צלב, וזהו מה שגורם לכך. תוציא ותזרוק זאת, תאבד את זה, והוא לא יבוא אליך יותר.

ההוא הלך ואכן מצא זאת שם, ביער את הע"ז הזאת, וב"ה מאז אין לו את החלום.

שמע זאת אחד מן הגדולים, גאון גדול, והוא אמר, איזה הפלא ופלא, איך אותו צדיק ידע את הירושלמי הזה? הדבר כתוב בתלמוד ירושלמי, מובא בירושלמי שהיה סיפור כזה, שהיתה ע"ז והוציאו אותה וכו'. מהיכן הוא ידע זאת?

מה שמונח כאן בשאלה, שהרי אותו צדיק לא לומד ירושלמי, אלא לומד אגדות חז"ל, קבלה וספרי חסידות. א"כ מהיכן הוא ידע את הירושלמי? הוא מתפלא, איך הוא ידע?

אבל תשמעו את תשובתו של אותו צדיק.

הוא אמר, תגידו לו, נכון, לא ידעתי את הירושלמי, אבל אני ידעתי זאת מאיפה שהירושלמי ידע את זה... משם ידעתי זאת.

דהיינו, ישנן שתי שיטות, שתי דרכים. אבל לפחות הבננו את הכיוון. ברצוני היה להוסיף על כך עוד כמה דברים, אבל בכל אופן למדנו שאין לקחת את הדברים בצורה שטחית, והשם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, אכ"ר.